

Ser. 150 (1) 0-26

8/29 S. Naoo.

History of Mfathla Ndebele tribe.
Tsimolôgô ya Matebele a Mfathla

Kgosi ya Letsula ba re ke mazwê ya tswa Zululand pele go pušo ya Tšhaka le moselekatse. Kgosi ye e be e fapane le ngwana wa mmayô, ka baka la lebollô, ba bakisane bogosi. Ke fa mazwê a bothologa le setšhaba se sengwê, a tsêna Lesotho. Mazwê o be a nyetse basadi ba b bedi, e mongwê e le Mosotho, e mongwê e le Letsutsa, mo go tswileng Matsutsa ka moka. Mazwê a swa, xa busa ngwana wa gagwê ba re motlhasedi, a buse ke pusô ya go siame. Motlhasedi falala Lesotho, ge a fihle mo nokeng e ba reng Phutihatsana (e le Lesotho) a swa. Ga busa ngwana gagwê ba re ke Tselapedi, a na le morwa raxwê, ba re maila. Tselapedi a tsamais setšhaba sa ba sa tsêna Transvaal. Maila a kgaogana le ngwanabo ka go tsoma dithôlô, a tloga a emisa moletlane,

2. o ne a tsomêla go ya Leboya, a na le batho. Maila a tswala morw ba re fathla. Maila a swa Bopedi, ga sala go busa ~~XXXXXXXXXX~~ "Mfathla wa Maila xo tshwengwa, ya tshwentse a ya ihotela". Metlhog ya Mfathla maila go suya ka mono ya ba ntwa va baredi le bônê ya sebakana. Ba Mfathla ba ne ba tseba xo fathla difathlô. A swa Mfathla, ga busa kgosi e kgolo ba re Nawa, e le kgoši ya sebopegô se sesweu, ya moriri o kang wa Lekula. Pusô ya gagwê ya siama ya kxatlha Matebele aothle, a ratwa thata. Mehleng ya Nawa ya eba ntwa le Mappedi a Mokôpane, Nawa a kukunetsa, a tsietsa go tsaya dituny . Ba bolaya thata, Mappedi a ne a ga ile kxomo tsebo merakeng, a ba di busetsa. Nawa swa tswetse kgosi ba re Bogosi I. Nawa dibab-

3. al a fêlla nokeng ya Mosêka. Ga busa Bohosi I, a buse ka pusô e telle. Bo-rangwana bogosi wa pele ke worokolô, Morola, Mošitô, le Ratubolwane ragwê kala, ba ba ileng lehurutse ge go swa Bogosi Bohosi a ntse osekeng, Ja-matšila o ntse ntsosolo. Co be go namêlwa dithaba tsa Bonetla, fa ba-matšila ba tlo lûba Bogosi. Kgosana ya matšila x e le Setsonêlô, yo mokhutshwane.

E bile Setsomêlô kgosi ya "matšila wa kakweai ya metsi," a a lopolla Bohosi I a ne a tshwerwe ke Bakgatla ba-Kgafêla ka matlalô a phutha-ngwê a ôinkwê. Kôbê kxosi e tswetseng Seleka wa bobedi o kile a ba a êtêla Bogosi, fa a le mosekeng. Kgosi Bohosi I o swetse kwa Matlabê, a ineile Bakgatla ba Lentswe. A bolokwa mo tlase ga setlhare sa morula mo thsimong ya mankoba, monna wa Mfatlha. Mefatshe la Bohosi I, e ne e le le Tswaing, Letswaing la Mfatlha.

4. Fa Bohosi a tla swa ke fa Ba-maila le Bakgatla ba ne ba lwêla manaka a ditlou. Bohosi a bolokwa Matlabê kwa Matlabê mo thabeng tsa Bopetle Bo-ôpa kôma-Bonwa ka khôpa. Motlheng ya pusô ya gagê, gwa ba ntwâ ya pele ya Bakgatla ba Lentswe le Ba-Mfatlha, va lwêla kwa Ramakwate tlase Motlhabatse. Ntwâ ye e thomile ke thôlô, go ilwe merakeng ke ba Mfatlha. Ya re ba ile go tsona ba bôna; tsa e tshwara, ba e bolaya, ba e isa merakeng Ba re ba sa tsêna merakeng, Bakgatla ba Lentswe ba gôrôxam ba fitlha ba re ba batla letlalô la thôlô; Ba re ke ya bôna ka xore e tsositswe ke bôna. Basimane ba Mfatlha ba gana ka vôna. Bakgatla ba boêla morago, fa ba boya gapê ba thlotla ntwâ; ba
5. thunya mosadi wa Ba-Bina-Kwena. Ba gana basimane ba Mfatlha ba lwa, ba tsêna Bakgatla ka tihôbôrô.

Ke mo go tlihabilweng motswedi matšila, monna wa Matebele a Mfatlha. A thungwa ke Bakgatla legetleng, ba re ke kgosi. A gana monna wa Ba-Metsieng ba re ke Masêka, a thunya kgosi ya Bakgatla ba Lentswe, êna Lentswe ka nama. A mo thunya ka kolo tlase mohubu. Lentswe a wêla gatshe a swa, Bakgatla ba mo tsaya ba tshaba ka yêna. Ba fengwa jalo. Ntwâ ye e ile ya thôma merakeng ka baka la thôlô, tlôlô la yôna.

Kgosana e ileng ya fetse Bakgatla thata e ne e le Pelopedi, kgosana ya Matšila, Mokwena wa tshaba sa Mfatlha.

Ser. 150

6. Yêna o ile a iphitlha meswaneng, a lateletse Bakgatla motseng, a ba thuntsha matsatsi a mararo, a le esi, a padile meswaneng. O'ne a tanne pitsi ya lebelô. A tswe meswaneng a wise motho ka mosidi, a wise motho ka lefatshê. Fa Bakgatla ba rhabhama, o setse a tsene meswaneng. Ka tsatsi la bonê a tswêla Pelopedi a pagame pitsi ya gagwê. Moholodi wa re waa, Pelopedi mokwena wa Rakgwadi-ya-meetsi. Babadi ya lla mosatê, ka gore ba ne ba setse ba gopola go batla yêna. Bohosi I o ne a sa ya ntsweng ye.

Itwa ya manaka a ditlou ke ntwâ ya bobedi e Kgolo. Bohosi I le bo-Kgokong a marang a letsatsi la banna ba ne ba tseile motseng, ba le thabeng tsa Amakefapilwe noumô ke fapile monatô.

7. Bakgatla ba thswara kgaitsemi ya Bohosi; ke fa Bohosi kgosi a re, "Nteseng matebele ke fologê thaba, batho bale ba mpe ba bolayê nni." Banna ba re, "kwa phuti! O se ke wa rillo." Yêna a fologa a inêela Bakgatla, ba mo tihaba ka lerumô, Bohosi I, le fa ba mo tihaba a se ke a tshikginyêga. A swa fa ka morwa Nawa, ebong "Naledi e thswa kokama ditšhoba e ekanetseng le Bo-Ranokopole."

Ga sala go busa ~~xxx~~ Motšhela kapa ka-Bohosi II. Pusô ya Bohosi I e bile pusô ya dintwa le Bakgatla ba Lentwe thata, matebele ba phêla ka marumô thata.

Metlheng ya Bohosi I, ba afatlha ba rwala mangina a bitwang tswetswa, mašila-tau, le metepeya. Kobô ya bôna e le mafura a dikgokong le ditlou, a marogo tsôna. Malôkô a dikgokong a dile digôtlô.

Dišôtsa bôna gagolo e le dinona, le diungwa byalo ka moolaga, mangumu, moka-pene, mogabali, nakhwê a jwê a le tala ka kgwedi ya Phalana, lekhwa-tlou le motlatlane, o tshwanang le nabôlê. Ba-afatlha ba ne ba bôfa lotlôpô ke sebaka se se setlha, ba apara modikwe-nôk, metlheng ya Bohosi I.

Dikgokong le dinare ba dira bo-ramphatshane ka matlalô a tsôna.

Fa Bohosi a se no swa ga sala ~~xxxx~~ ~~xxxx~~ Motshela, ka nakong ya Motshela gwa tla tlala e kgolo ga Mfatlha, ba ba ba ja nama ya tau, fa e bolailwe. Ba-Mfatlha ba ba ba bitsa Lekgowa ba re ke Letsitla gore le tlo ba tsaya ba le bafaladi, la tla la ba tsaya ba yo aga Mafatse, kapa Kgudu-tlou.

9. Fa go sa no go swa Bohosi I, ~~xxxx~~ setshaba sa mosatê sa tshabêla kwa Seleka, sa ba sa beêla setshabeng sa Maiâa. Bohosi I o sule a se na ngwana wa mosimane, le lapeng labô a tsalwa e le mosimane fêla, Kgaityadiê e le Nala, yêna a swa Ntsosolo, mo a neng a gapilwe ke Bakgatla ba Kgafêla. Bohosi o sule bakeng sa xaxe, a re ke ya mo tsaya. Erile fa Bohosi I a tsaya mmagwe Motshela, ga bônala gore mosadi o ne a imile, a ntse a tswa kwa gabô. Ka hore Bohosi o ne a ratile mosadi yeo thata, a rata gore motshela e be kgosi. Setshaba sa dumaêla, sa re xa se ngwana wa kgosi, ke ngwana wa nyatsi. Gwa ba mpherefere, ke fa bo-rangwana Bohosi I ba tswa setshabeng ba ya Lehurutse kapa Maletete. Byanong setshaba sa sala le Motshela le Mmalebodi. Mmalebodi yêna ga a ka a lwêla bohosi rangwana Bohosi I tôta. Nakong ya Motshela, ke nakong ya fa ba phela polasing tsa Makxowa.

10. Fa Ba-Mfatlha ba le Mafatse ba tswa Mmamudi, Kgosi e le Motshela, tlala ya ba tlosa Mafatse ba fallêla kgwadibeng. Ba tloga Mmamudi, ba tswa Phalane. Gôna mo Mmamudi, kgosi enngwe ya Lehurutse ya re e feta masimong a ~~xxxxx~~ tsaya tlhôrô ya mabêlê a Ba-Mfatlha, ga dika e se tlala. Ke fa Ba-Mfatlha ba bitsa Lekgowa le ba reng Letsitla gore le tlo ba tsaya. La tla la ba tsaya, ba a gagêla Kgudu-tlou kapa Mafatse, go tloga moo ba ya Kgwadibeng. Kgosi ya bôna e ntse e le Motshela. Ba tloga Kgwadibeng ba tlo aga Mmamathule, Moo ba aga sebakana ba lema menyaga, masimo a bôna a sa letwe.

Ser. 150

A letwa ke seotsana, se romêlwa ke ngaka ba re Mpotso wa Makakaba
A tlhakantsha sentlhaha sa seotsana, le sa legodi, le sa leebana
ka ditlhare tsa gagwê.

11. Fa ba le Mmamathule ba gufuxêla Tsiditsane (Zandfontein).
Fa ba le Tsiditsane, Bakgatla ba Mosêtlha, le kgosi ya bôna
Mokgatshane, a bolla le madira a gagwê, go yo ntshisa Ba-Mfatlha
lekgêthô. A gana Matebele a re e seng Mokgatla, ga e be Seleka.
ba tshwara pholo e ntsho ba e bolaya Matebele, ba ja nama tsa
yôna. Monna wa ngaka ba re Makêlêpê, a foka marumô, a re di
ntsheng dikhomo, Mokgatla e di tsee. Ba di gapêla go Mokgatshane.
Yêna Mokgatshane a se ke a di tsaya, a mpa a tshaba a boêla morexo
Ke mo go ileng ga bôfsa Kôbê Letebele, a re: "Nteseng ke yo
bolaya Mokgatshane." Banna ba re tau e mo. Kôbê a gane a re:
"Ga se tau, ke tawana."

12. Gôna mo Mmamathule medimo ya bôna e le ya basadi bo-mamalo-
tong kgaitjadi ya Kgokong ba mosatê, le mmasetswa-motseng. E
ne e le bôna ba irang medimo, ba bitswa badimo ba dipitsi, ba
apara ~~xxxxx~~ matlalô a ditshipa. Go thwe ke medimo ya malôpê,
môya o ba tseneng ba re ke ditobele. Fa Mmamalotong a re, "Ke
bone marapô a kua." Batho ba itse gore o bolêla phôfôlô e
bolailweng. Ke tse neng di irwa ga Mfatlha tseo.

Go le monna ba re ke Mmatôlô Perekisi, a goletswe mollô
a o time ka maoto. A bina kôsa a re, "Ke neilwe tshilô ke modimo
hee-hee." Xôna mo Mmamathule Ba-Mfatlha ba apara mosese ba re
ke mmamokopole, o ne o rokeletswe dikumupi.

13. Pusô ya Motshela e bile le phaladi e kgolo, le tlala. Gôna
mo Tsiditsane ba-Mfatlha ka boka la tlala ba ja le nama ya tau,
le mekopu, le magari, le dithotse, ba fetohile magotlo matebele.
Nakong e yotlhe ye ba ne ba bolotsa. Motshela le yêna a swa
Tsiditsane, a bolawa ke mpa.

Ser. 150

Ga sala Bohosi II e le kgosi.

Metlheng ya Ra-Bohosi kapa Motšhela fa ba agile Mmamathule Ba-Kgopa ba re ba ba tlišetsa thutô. Ba-Mfatlha ba lëlêka Ba-kg-ôpa. Fa ba agile Tsiditsane sebaka, marêna a Mfatlha a bôna gore thutô ya Lebollô ga e na thusô. Ra-Bohosi le Mogagola, ba romêla koloi ka pholo tsa bôna go lata moruti ko Polokwane. Leina la moruti yeo e le Zakaria Ramashu, ba mo

14. humane, ba mo rwalo. Fa ba le tseleng go ya Tsiditsane le moruti Zakaria Ramashu wa Dutch Reform, pholo tsa bôna tsa swa tso tsotlh kwa. Ha romêlwa motho a yo tsaya dipholo tsa mogagola, tsa fitlha tsa e golêla koloi ya ba ya fitlhisa moruti ha Mfatlha.

Moruti Z. Ramashu ke yêna moruti ya tlhabolotseng setšhaba sa Mfatlha Maila. Ga a fitlha ga Mfatlha a humane naka e lla ho binwa koša tsa maoto. A fitlha a bina le bôna dikoša tse, a ba a êla dithithô. Ka mosô a kgopela batho gore ba ye le yêna ba yo utšwa koša tsa moruti. Batho ba dumêla. Thutô e thomile

15. byana kwa Mfatlha Maila Rakhuduhane. Ke ga batho ba tla axa kêrêkê e kgolo setlasing Kêrêkê ya Fora. Ke ga go tla fitla bo-moruti Mori le bo-Rensburg. Kajeno setšhaba sena se gile Lêbotlwane se na le thutô ya bana le bagolo. Setšhaba sa Mfatlha se thomile byana. Se tswetswe ke Motlhasedi mo Seleka le yêna a tswileng tiholegong ya gagwe. Ba ipitsa bapnuting le Ba-Seleka ba ipitsa Baphuting. ~~xxxxxx~~ Bogolo-golo-golo ba ne ba bina tlou. Fa Motlhasedi a sa no go swa ko Phutihatsana, ba iphatlholl ka phuti, ba ipitsa baphuting le kajeno.

16. Serêtô sa Mfatlha.

A re ke Mfatlha wa Maila Rakhudugana motshudi o tsholang? O tshola ja ka kmanaweng. Ga go mosadi ya itseng xo tshola ja ka yêna. O re o tshola o nne o lebise mogopo xo kmanaweng.

Ser. 150

17.

Serêto sa Tlhutlwê Matšila

Mmankômôta naka la tšh ukudu. Naka e kile la bapoga sekgweng Bankheledi ba ntle ka dithokô, mohobe ke tletse kea phalala, mohobe ke tletse kea folla.

Serêto sa Kapari Matšila

Kapari wa lapa la bo Selekane. Nna kea botšha ke le ngwana Mang? Botšha bo iwa ke bana ba dikgosi. Phuduhudu e ntlana e kotswana selô sa bo seêma sakeng, sa bo se hamelwa marêna mafsi.

Serêto sa ~~Bamotlhane~~ Bamotlhane

Motšha Matseke a bo Mmathêbê. Motšha Mmatseke a ke itse maina kea potlaka, ke tshwara midi ya diritê ke lesa, ke tsee molamu, ke tsee selêpê, ete ke bodubudutsa ditlhatšana, ke re mmutla ha o tswe ke o bolaê.

Pofedi dia tšôka motho a feta, a ke thoto ya batho ba ba gubedu? A batho ba ntse ba re gubee! Ke Kitewa ka lesô ka llepola makgowa, ga ke ree la kôta ke raa le ~~le~~ tsholang ka Nnoci.

Mokwe o kwang kwa mefapheng, o kwa o bôna malata kotswana bo-thokolosi khomo e khunwana.

18.

Serêto sa Erens Bohosi Nawa

Mahasa a patla a bo Motšhibudi ke mmutla wa sekg wa sa Mabula o re o ja o tlanke fêla, o sie mogatla go tsêna diloka. Ba re tshipi e tswang Bolanto ke nôtô, e pãletse Mahase le Modingwane nna motšha wa mogêra ka e ribolla, ka baa ko pela marêna, ko pela Mogohlha le Mokatšane. Utlwa ba re Seleka ke mogokane Matebele. Ba re mohotlho ga o fse go sale llopo, go sale go kamutlêla matlhogêla potswana ya kgomo e khunwana.

Serêto sa Mishaka Nawa

Mahatêlla a mpa mokwele, e re di bolla ke gase ka mpa mokwele ka lere la mogwane. Leru ke ntseke, le patantse le mpa tsa mafsika, mafsika a ipatla go duma-duma, maru a miêpe thibêla marumô, a thibetse Mma-Bohosi go fola.

19.

Serêto sa Moneri Nawa

Maribolla o riboletse lefsika, mafsika a ipatla go duma-duma. Batho ba motse ba ntlhoile kgosi, e re ba mpôna ba dume-dume.

Serêto sa Morebodi Ntladi

Tetemi ka patla ke tsêna bosiu ke tsêna ka la tiyane Tetemi. Bokgaetsadi ga ba mpôna ba tshêxa. Ba utswa kgaetsadi wa rona, o utswa kgaetsadi wa bo-mokxaetsi, kgaetsadi wa bathepana, o eme ka ntlê a dumedisa.

Serêto Ntladi Ramosie

Thapedi ya maoto bo mmathai mogobe ke tswa thabeng, ke tswa fsikeng le leholo motshela. Mohobe ke tletse kea folla, ke ile ka kgala bo-nkatameleng.

20.

Serêto sa Nawa (Ba-nawa)

Pabadi fa e lela le phakiseng le se ke la diêxa, le yo utlwa ja ka phuti e sa tlhaba molaô. Batho ba gago Nawa dibabala, ba gago Nawa ba tletse bogale. O se ke wa bolêla byalo, Bohosi o tla go metsa a go potoka fêla, a sa tlhahune.

Lêpê sa Tshaka sa bo-Nkileng, selêpê sa rêma mokôkôtô, motho a sale a kaname a sule, pono le sitwe ke go phêpa marumô. Le bôna a ba dubisa Mophuting, a rêma motho ka selêpê Bohosi kwa ga Mfatlha Maila, lêpê sa gago se bogale.

Ser¹ 150

K32/27

9*

Bohosi, Nawa re se bonye, selêpê se feêla mapotokwane se rêma Mapedi ga Mokopane. Sa a tsietsa le go tsaya dithunya. Go bone Nawa a re gakaletse Bohosi a re supeêtsa borêna.

21. Tselane nnaka, bôka monnaxo, o re bôbêlê Nawa Mostlhodi, a bôkê Nawa Musupa-ditsela, a bôkê Nawa Pheko ya marumô yo reng ga tla lala a kgotshe fa kgomo tsabô di gapilwe, a lala a sa lala a otsetse, a samile Tshaka ngwana Motshela. Maru a lebipa-pipa baeng, a editse Nna-Bohosi go tsoga.

Serêto sa Motshela

Metsi makeleketla matswa fsikeng le legolo Motshela, yo reng ga tle lala a kgotshe, a bitse Morola, a bitse Bohosi, a re Kgobokenang batho ba ga Maila. Ntwa e nama e le tsênêla gaê. Ke ntshitse madi ka patela naxa, a bo Motshibudi.

END S. 150